

O skutečnosti

Ladislav Hejdánek

◆ poznámky, česky, vznik: 50. léta 20. století ◆ poznámka: původní dokument zařazen mezi další dokumenty týkající se činnosti Nové orientace

◆ notes, Czech, origin: 50. léta 20. století

O skutečnosti [1950]

1.

Neexistuje pojednání o skutečnosti, aniž by spočívalo na basi myšlenkové. Mohu jakkoli pochybovat o správnosti svého myšlení, nicméně o jeho skutečnosti pochybovat nemohu. Kdykoli totiž pochybuji o něčem, může být předmětem mé pochybnosti vše mimo tuto pochybnost samu. Oprávněnost prohlášení všeho za neskutečné je vyloučena sama sebou: bylo by totiž nutně neskutečné i toto prohlášení. Fakt našeho duševního života se nám podává bezprostředně, je přímo nazírán, jeho skutečnost je nám materiálně evidentní. Celý jeho obor nazveme subjektivní skutečností.

2.

Význačným charakterem subjektivní skutečnosti je její dostřednost: je základní tendencí duševního života překročiti hranice materiální evidence tím, že hypostasuje svoje centrum, totiž sám subjekt. Ten však materiálně evidentní není (neboť je substrátem, ohniskem dějů duševního života a tedy sám žádným dějem; k bližšímu výkladu je potřeba teorie času a paměti); jelikož hypostasování (intencionální zpředměťňování, které ještě patří do subjektivní skutečnosti) je po výtce aktem racionálním, prohlásíme, že „já“ jako subjekt je skutečnost racionálně evidentní (tj. jen pojmově evidentní).

3.

Druhým význačným charakterem subjektivní skutečnosti je její výstřednost: je druhou základní tendencí duševního života překročiti hranice subjektivní skutečnosti tím, že hypostasuje předměty myšlení, tj. objekty. Každé myšlení je totiž charakterisováno zvláštní intencionalitou, směřováním ze sebe ven, jakýmsi ukazováním na nějaký předmět, vypovídáním o něm. Racionálním aktem mohou být tyto předměty konstruovány osamoceně, tj. hypostasovány tak, že se jim přisoudí objektivní realita (zatím co dosud byly jen útvarem logickým). Je ovšem přirozené, že materiál k takovému zpracování pochází především z našich smyslů; to je však už otázka dispozic.

4.

Mezi takto objektivovanými předměty najdeme i takové, kterým přisoudíme taková centra subjektivnosti, jakým jsme sami. Vyjmeme-li tyto subjekty z uvedeného oboru, můžeme ostatek nazvat objektivní skutečností.

5.

Všechny subjekty, sebe v to počítající, zahrneme do společného oboru, který nazveme sociální skutečností; patří do ní vztahy mezi jednotlivými subjektivními sférami (nikoliv vztahy uvnitř těchto sfér). Můžeme proto mluvit také o skutečnosti intersubjektivní.

6.

Uvnitř subjektivních sfér můžeme ještě mluvit o dvojí skutečnosti. Pokud nám jde o logickou strukturu myšlenkových průběhů, mluvíme o skutečnosti racionální.

7.

Pokud nám jde o projevy a činy (i myšlení!) samotných subjektů, tj. pokud jde o subjekty samy, mluvíme o skutečnosti morální.

8.

Docházíme tedy k takovéto hierarchii:

skutečnost objektivní

skutečnost intersubjektivní

skutečnost racionální – subjektivní

skutečnost morální – subjektivní

9.

Je zřejmo, že předmětem věd politických je skutečnost intersubjektivní (sociální); nesmíme však zapomínat, že této skutečnosti jsou nadřazena měřítka racionální a hlavně morální. Jako každou vědu, tak i vždy politické je nutno podepřít takovou filosofií, která by jich užívala kriticky a odpovědně.